

הגאון רבי אריה יהודה לייב סג"ל מולוצ'יסק¹

מאת

יחיאל גרנטשטיין

דברי חכמים

בשנת תקס"ה (1805 למניינם), בהיות רבי אריה לייב — כך קראוהו — בדרכו לארץ-ישראל, נתן את הסכמתו לספר "טהרת הקודש", שהופיע בשנת תקס"ו, וחתם עליה "אריה לייב סג"ל מזבארין וואלטשיסק הולך ונוסע לארץ הקודש לחיים ולשלום". אתו עלה גם לארץ בנו רבי פנחס זאב שאותו מכנה רבי אריה לייב באיגרתו משנת תקס"ט לחתנו רבי ישעיה יהודא לייב (המובאת להלן) "אברך מופלג". רבי פנחס היה אז חדשים מספר אחרי חתונתו עם מרת מרים, בתו של רבי נחמן מברסלב וצ"ל. אשר הצטרפה אליו רק כעבור ארבע שנים, בקיץ, שנת תקס"ט².

אוצר החכמה

1. מחבר ה"אנציקלופדיה לחכמי גליציה", מר מאיר וונדר, מצמיד לרבי אריה לייב מולוצ'יסק שם משפחה "הורביץ", ומכנהו: "נכד השל"ה, בן אחר בן". הדבר כשלעצמו תמוה, ודורש ליבון יסודי. יען כי באף חתימה של רבי אריה לייב, אם בהסכמות על הספרים, אם בתשובתו להמגיד מקוונץ בענין העגונה מסטאשוב, ואם באיגרתו לחתנו רבי ישעיה יהודה לייב בקראסנה, אין רמז כלשהו שאמנם שם משפחתו "הורביץ" — שם כה מפורסם וכה מכובד במשפחות ישראל (מחותנו, ה"חווה" מלובלין חותם בשם משפחה זה כמעט על רוב איגרותיו, ופרסומים פומביים). מכאן, שהיינו שוללים החלטית קשירת שם משפחה זה לרבי אריה לייב מולוצ'יסק ואם כותב שורות אלו אינו עושה כן, נובע הדבר משיחה שקיים עם הרב מנחם גוטמן, נכדו של רבי אריה לייב, אשר הצהיר בפניו שבמו עיניו ראה שטרות המסתיימים במלים המקובלות "אישרנו וקיימנו כדחוי", ואחריהן — חתימתו של רבי יוסף יוסקה בנו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק, בצירוף שם משפחה "הורביץ". כעגד עדות כזו קשה לטעון, אולם הפליאה נשאת פליאה.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

ואשר לקביעה שרבי אריה לייב הינו "נכד השל"ה, בן אחר בן". שוב, לפלא הדבר, שכאשר רבי אריה לייב מולוצ'יסק, נותן הסכמה לספר "דרך חיים" (ראה פרק ההסכמות) שהינו "לקט תוכחת מוסר של השל"ה הקדוש, אין בהסכמה שלו אפילו רמז קל שהוא נכדו! האם נובע הדבר מכך שרבי אריה לייב אינו נכד השל"ה הקדוש, או, מתוך רצון להצטנע, שלא להיתלות בגדולים? מי יודע? אף דבר זה טעון בירור וליבון.

2. האירוסין של רבי פנחס עם מרים, בת רבי נחמן מברסלב, נערכו בסוף שנת תק"ס, או בראשית שנת תקס"א. כי חתונתה של אחותה, מרת אדל, עם בנו של רבי אברהם דוב מחמלניק (חתנו של מחבר תולדות יעקב יוסף) התקיימה בר"ח אלול תק"ס, "ותיכף אחר החתונה הנ"ל השתדך רבינו ז"ל עם בתו מרת מרים ז"ל עם הרב החסיד המפורסם מוה' ליב ז"ל אב"ד דק"ק וואלטשיסק ("חיי מוהר"ן", עמ' 54). ואילו החתונה של רבי פנחס עם מרת מרים, נתקיימה רק בחשוון תקס"ה (שם, עמ' 56). צריך להניח שהיו סיבות לכך שחתונתם נערכה רק אחרי ארבע שנות אירוסין. כמו כן היו וודאי סיבות שבגללן עלה רבי פנחס לארץ-ישראל עם אביו רבי אריה לייב, בשנת תקס"ה, בלי אשתו, כשהיא מצטרפת אליו רק כעבור ארבע שנים. בכל זאת מסופר משהו על כך ב"חיי מהרנ"ת" (הוצאת ניו יורק, תשכ"ה, עמ' 54—55):

"בקיץ הנ"ל [תקס"ט] נסעה בתו מרת מרים ז"ל לא"י. כי היתה כלתו של הגאון מוואלטשיסק. ובעלה מוה' פנחס כבר נסע עם אביו הגאון הנ"ל לא"י בקיץ תקס"ה והיא נשארה כאן כי לא

בספר "אמרי פנחס"³ מסופר, שרבי אריה לייב, לפני שעלה ארצה ישראל. ביקש מרבי פנחס מקוריץ שילמד למענו מדי יום איזה שיעור, ושיתפלל עבורו עד שיגיע בשלום לארץ-ישראל. אחר כך, מספרים, אמר רבי פנחס לבניו: "ראו איך יהודי זה מחזיק מהתורה".

סיפור זה מובא גם בספר "פאר לישרים", והדבר תמוה, כי הרי רבי פנחס מקוריץ נפטר כבר בי' אלול תקנ"א, היינו 14 שנה לפני עלייתו של רבי אריה לייב לארץ-ישראל. לכאורה, אפשר לומר שהסיפור קשור באישיות צדיקית אחרת שבאה להיפרד מרבי פנחס מקוריץ, והעובדה כשלעצמה נכונה. ברם, ייתכן שניתן ליישב את הדבר בכך שרבי אריה לייב מולוצ'יסק אמנם התכוון לעלות ארצה עדיין שנים מספר לפני תקס"ה, ולא אסתייע מילתא. ויש רגליים לדבר. כי בקרב חסידי ברסלב רווח סיפור דלהלן:

לרבי נחמן מברסלב זצ"ל סופר שמחותנו, רבי אברהם דוב מחמלניק (חתנו של בעל "תולדות יעקב יוסף, ותלמידו, חותנה של מרת אדל בת רבי נחמן) התבטא פעם אחת על אודות רבי אריה לייב מולוצ'יסק שארבעים שנה הוא מתגעגע לעלות לארץ-

אוצר החכמה

אבה רבינו ז"ל לשלחה לשם והי' קרוב שחקבל ג"פ [גט פטוריין] מבעלה. אך אח"כ סיבב השי"ת שהיא בעצמה נתרצה לנסוע לא"י. ונסעה בקיץ תקס"ט הנ"ל עם גיסיה בני הרב מוואלטישיסק. ורבינו ז"ל ליווה אותה בעצמו עד רחוק מהעיר. והלך עד חוץ העיר רגלי ולא רצה לישוב על העגלה ואמר שלא"י צריכים ללכת רגלי וכל בני העיר הלכו עמו ללוותה בשמחה ומשתה ונשמע אז מפיו הק' דברים נפלאים — — — — —".

1234567

מן הראוי להוסיף כאן דברים שכותב שורות אלו שמע מפיו של אחד מהחשובים דחסידי/ברסלב בירושלים, ה"ה ר' נחמן בורשטין שיח"י: "מקובל אצלנו, שבעת נסיעתם של כְּנִי רבי אריה לייב לארץ-ישראל, פנה רבנו רבי נחמן לר' פייביש ואמר לו: "דיר גיב איך זי" (לך, אני נותן אותה והוא, ר' פייביש, אמנם ייבם אחר כך את מרת מרים, עם מות בעלה ר' פנחס, אחיו. לדברי רבי נחמן בורשטין הנ"ל, לא נתן ר"נ לבתו מרים לנסוע בשנת תקס"ה לארץ-ישראל, יחד עם בעלה הראשון, כי היתה צעירה מאוד, וב'ימים ההם היתה נסיעה כה ארוכה וגם בספינה, בחזקת סכנה מסיבות שונות, כשעיקר החשש אצלו היה מפני ישמעאלים מופקרים.

ברם, לדבר זה יש צד נוסף לא פחות מעניין. ב"שבחי הר"נ" (סימן ל"ב) בפרק המתאר את שהייתו ועשייתו של רבי נחמן מברסלב בארץ-ישראל, מסופר על השירדך שנעשה בין רבי נחמן מברסלב, ורבי משה, בנו של רבי מנדלה מוויטבסק. היתה התקשרות אירוסין בין בנו של רבי משה ובתו של רבי נחמן. ההתקשרות לא ארכה ימים. מסופר על כך שוב ב"שבחי הר"נ" "אחר כן כשיצא רבינו משם, מא"י לחו"ל, נפטר החתן, בנו של מוהר"מ הנ"ל. ורבינו ז"ל נשתדך עם בתו שהיתה הכלה של בן הרב מוהר"מ הנ"ל, עם כבוד הגאון המפורסם הרב דק"ק וואלטישיסק, ונתגלגל אח"כ מאת ה' שנסע הרב הג' הנ"ל לאה"ק ולקח את בתו חתן רבינו ז"ל עמו לשם כדי שילמד אצלו שם ואח"כ נסעה בת רבינו ז"ל ג"כ שם. ונתקיימו דברי רבינו ז"ל שאמר שמאת ה' הוא שָׁכְחוּ תהיה באה"ק.

יוצא מכאן שמרת מרים, בתו של רבי נחמן, שהיתה ארוסתו של בנו של רבי משה מוויטבסק, היתה אחר כך אשתו של רבי פנחס ברבי אריה לייב, ונתייבמה אחר כך על ידי גיסה, ר' פייביש. אשר לבת זו, נראה, שרבי נחמן מברסלב חיבב אותה במיוחד, ודאג לה מאוד. במכתבו לבתו שרה, מיום ג' י"ב לחודש מנחם תקס"ט, הוא מודיע לה שקיבל איגרת מאחותה "מרים לעב מהאדעס שהלכו עם ספינה ביום ה' ז' לחודש מנחם וכותבת שהיא שמחה בעליה וכולם מקרבים אותה" ("רבי נחמן מברסלב" לי. אלפסי, הוצאת נצח, חשי"ג, עמ. 60—59).

3. "אמרי פנחס" לר' פנחס חודורוב, הובא לדפוס על ידי פנחס ארנברג, ת"א, תשל"ד, עמ. קמ"ט.

ישראל, ואני אומר שאם באמת רוצים בכך, ניגשים לשידה, פותחים את המגרה מוציאים את הכסף, ונוסעים."

אמר על כך רבי נחמן:

"כשמתגעגעים על עליה לארץ-ישראל — נוסעים, ואם קושרים את הדבר בשידה, בפתיחת מגרה, והוצאת כסף ממנה — אין נוסעים.⁴
ואכן, הגעגועים של רבי אריה לייב מוולוצ'יסק הביאוהו בסופו של דבר לארץ-ישראל, ולא אותו בלבד, אלא, את רוב בני-ביתו.
באיגרת ללא תאריך של ה"חווה" מלובלין לבעל "קדושת לוי"⁵, שנכתבה — במידה והיא מקורית ונכונה — כנראה, סמוך לעלייתו של רבי אריה לייב לארץ-ישראל, הוא מזכיר את מחותנו וכותב בין השאר:

"והנה קודם כתיבת ידי בא לידי אגרת מן מחותני הגאון הישיש, מהו"ר ארי' לייב אב"ד דק"ק וואלצשיסק שנוסע לאה"ק, ואיני זוכר אם מאדעס או מסטאמבול, ושם נאמר שכבודו הרמה הי' אצלו ונתן בידו ממון לחלקו לעניים באה"ק. לפי שכלי יכתוב לכשיזדמן לו מה לשלוח ליד בני מו"ה שלום יקותיאל יחיאל (!?)⁶. והוא ימצא לשם ע"י שלוחי דרחמנא..."

ובהתנצלו לפני בעל "קדושת לוי" על שלא סר אליו לברדיצ'וב בעת שעשה במדינתו, כותב ה"חווה" בהמשך האיגרת שלו:

"וכמה אנשים יודעים שאין דרכי כלל ליסע ואני איש מנוחה, רק ע"י ההכרח הגדול. ומחוי' שכתב קודם נסיעתו לאה"ק להתראות עמו, וגם לקח בתי'. עמו, הוכרחתי לנסוע עם זוג' תחי' אשר אינה בריאה..."

בהגיעו לארץ, התיישב רבי אריה לייב בצפת עיר הקודש. שמו כצדיק וכגאון הלך לפניו, בעוד, שהוא כדרכו, הצטנע בהליכותיו, התרחק מן הכבוד. לפי גירסה אחת* נפטר בכ"ג תמוז, שנת תקע"ג, ולפי אחרת — בט"ז בניסן תקע"ו.⁸

4. את הסיפור שמע המחבר מפיו של ר' נחמן ברבי משה בורשטין, מחשובי החסידים דברסלב בירושלים, ממש בעת ההכנה הסופית של עבודה זו לדפוס.
5. ראה "צרור החיים", המלקט, חיים בהרב ר' ישעיה ליברזון, תרע"ג, עמ. 35-36, "משנת יואל" לרבי יואל דיסקין, שנת תש"א, ירושלים, דף פז' עמ. א' וב'. גם ב"אגרות בעל התניא". ר' יצחק אלפסי, מחבר הספר ה"חווה מלובלין" (מוסד הרב קוק, ירושלים, תשכ"ט, עמ. קע"ט-ק"פ) מביא אף הוא את האיגרת הזאת, וכחוקר חסידות רב-פעלים, מטיל ספק בנכונותה, ואומר: "ונראה לי כי היא מזויפת".
6. ראה "החווה מלובלין, כנ"ל, עמ. ק"פ, הערה 16, שם אומר י. אלפסי כי לא ידוע לו כלל על בן ה"חווה" בשם כזה, גם לא נתקל במקור כלשהו שיאשר דבר זה.
7. אפשר, שבמקור, במידה והאיגרת אינה מעשה-זיוף, כתוב "בתו", והכוונה אז לבתו של רבי אריה לייב שנישאה לנכדו של ה"חווה", רבי דוד קופיל, ברכי ישראל — בנו של ה"חווה", אשר עלה אז יחד עם רבי אריה לייב לארץ-ישראל. ראה על כך ב"החווה מלובלין" לי. אלפסי, עמ. קלו וקצה'.
8. אטלאס, אחרונים (ג) חלק ב' לרפאל הלפרין, עמ. 123

על רבי אריה לייב מולוצ'יסק ועל מקום מנוחת כבודו בצפת.

אריה לייב מולוצ'יסק

בספר "עץ ציון"⁹. כתוב על רבי אריה לייב כלהלן:

ר' (אריה) ליב אב"ד דק' ואלטשיסק, גאון גדול וחסיד קדוש ומפורסם בדורו תלמיד הגאון קדוש אלקי אדמו"ר מוהר"ד בער המגיד ממעזריטש זצ"ל, ולבסוף ימיו קבע ישיבתו באה"ק ח"ו וגם שם האירה הארץ מכבודו...".
"מנו"כ בעה"ק צפת ת"ו על ביה"ח בדרך היורד ממקום מנוחת האר"י למקום מנוחת הב"י ז"ל, נמצאת שם מערה הנקראת עד היום על שמו: מערת הרב מוואל-טשיסק, ופתחה לדרום. והוא ז"ל היה הראשון במערה ההיא שנפתחה ונמצאה קודם הסתלקותו. ומקום קבורתו במקצוע מזרחית צפונית ונכתב על מצבתו: הרב אוהב תורה. שכך צוה לכתוב. ואח"כ נקברו שם הרב הגאון מוהרד"ש בעל הלבושי שרד ז"ל והרב מאבריטש ז"ל ועוד רבנים גדולים.
קבור שם גם בנו של הרה"ק מוואלטשיסק עם אשתו ה"ה בתו של אדמו"ר ר' נתן מברסלב ובנם ז"ל...".

מחבר הספר "חבת ירושלים"¹⁰ מוסיף על כך ומציין, שקרוב למערה זו נמצאת המערה של רבי חיים מצ'רנוביץ, ופתחה לדרום, ונקראת על שמו.

תולדות רבי אריה לייב מולוצ'יסק

רבי אריה יהודה לייב, אבד"ק ולוצ'יסק ומו"צ בק"ק יאס (רומניה), נולד בערך בשנת ת"ק בעיר זברז', לאביו, רבי שלום סג"ל. מתלמידיו המובהקים של המגיד ממזריץ'. נמנה עם גדולי הצדיקים וגאונים שנתנו את הסכמותיהם לספרים חשובים שהופיעו בתקופה ההיא. הסכמותיו מצטינות בלשון חדה וברורה. את אישיותו הדגולה מציינים: ענווה יתירה ואי-רצון להתבלט.

דווקא בשל כך, ובשל מידת המתינות בה חונן, נבחר על ידי החבריא הקדושה של תלמידי המגיד הגדול ממזריץ' לנסוע לגאון האדיר, רבי אלכסנדר סנדר מרגליות, רבה של סטאנוב, והמתנגד החריף, כדי לנסות ולשכנע אותו בצדקת דרכם של החסידים. על מידתו של רבי אריה לייב עמד כבר רבי פנחס מקוריץ זצ"ל שאמר עליו ש"הוא מטבעו עניו".¹¹ ואכן, כפי שנאמר כבר לעיל, ציווה לפני פטירתו שלא לכתוב על מצבתו כל תואר, כי אם זאת שהיה אוהב תורה.

9. "עץ ציון" לר' ישעיה הלוי הורביץ, עמ. קל'.

10. "חבת ירושלים" לחיים דובריש הורביץ, ירושלים, תשכ"ד, דף טו'.

11. רבי פנחס מקוריץ' להרב מ.י. גוטמן, עמ. 78.

לצידו של רבי נחמן מברסלב וצ"ל

ידועה המחלוקת בין הסבא משפאלי ורבי נחמן מברסלב שמקורה הדרך הברסלבית בחסידות שהיה בה משום חידוש ומשום שוני שלא ידעום עד אז ולא היו רגילים להם. במחלוקת זו עמד רבי אריה לייב מוולוצ'יסק לצידו של רבי נחמן, ואף שיגר אליו, כצדיקים גדולים אחרים, מכתב חיזוק ותמיכה. על כך מסופר ב"חיי מוהרן" כלהלן:12.

^{אוצר החכמה} "בשנת תקס"ב, קודם שיצא רבי נחמן מזלאטיפאלי לברסלב, הי' באותו קיץ ^{אוצר החכמה} בברדיטשוב, עם אביו הרבני החסיד הוותיק המפורסם מוה' ר' שמחה ז"ל. ואז היה תקף המחלוקת של הזקן הידוע ובשעת המחלוקת אמר הזקן הנ"ל שיביא אגרות מכל הצדיקים המפורסמים שכולם חלוקים עליו. וכן הוה בהיפוך ממש, כי הגיעו אגרות מכל המפורסמים לרבינו הקדוש ז"ל וכולם החזיקו ידם עם רבינו ז"ל באהב' רבה מאד, וכתבו מרורות להזקן הנ"ל, היינו, הרב החסיד ר' לוי יצחק מברדיטשוב, והרב החסיד ר' גדליה מליניץ, והרב הקדוש דודו ר' ברוך ז"ל, והרב החסיד ר' זאב מטשארניאוסטרע, והרב הקדוש ר' אברהם קאליסקער מארץ ישראל, ומחותנו ר' ליבוש מוואלטשיסק, ומחותנו ר' אברהם דוב מחמעלניק כולם כתבו אגרות בכבוד גדול וכאהב' עצומה לרבינו ז"ל...".

^{אוצר החכמה}

בהמשך, מסופר עוד ב"חיי מוהרן":

"ובאותו קיץ נסע רבינו ז"ל לברדיטשוב ושם הי' קיבוץ של כמה גדולים כי מחותנו הרב הגאון מוואלטשיסק עשה אז בברדיטשוב נישואין לבנו מוהר"ש ז"ל ונתוועדו שם כמה וכמה גדולים וקצתם אני יודע ה"ה הרב הגאון מוואלטשיסק ובנו הגאון מוה' יוסף יוסקא ז"ל אב"ד דק"ק יאס והרב החסיד מוה' זאב מטשארניאוסטרע, והרב הגאון מוה' משה ז"ל אב"ד דק"ק קראסני בנו של הרב הקדוש מוה' ר' חיים דק"ק קראסני, והרב החסיד ר' יצחק ז"ל מקסאנטין ישן ועוד כמ' גדולים ונתוועדו כולם שם לנדות ולהחריס את הזקן הנ"ל על שמבזה ת"ח אמת, היינו, את רבינו הקדוש ז"ל, וכבר נגמר הדבר ביניהם בהסכמת כולם ורצו לעשות כן, אבל איש אחד בברדיטשוב בלבל את הדבר והלך ודיבר על לב הרב הגאון הקדוש אב"ד דברדיטשוב, ואמר שאין נאה שיעשו זה הדבר בעירו...".

רבי אריה לייב מצטרף לדעת בעל ה"הפלאה"

12. "חיי מוהרן" שנת תשכ"ב, ירושלים, עמ' 58.

ולמגיד מקוונץ בענין התרת עגונה¹³.

באמצע המאה הששית נסער הציבור היהודי ברוסיה-פולין, בגלל מעשה של איש יהודי שעיגן את אשתו, ומקום הימצאו לא היה ידוע. אחרי מספר שנים נודע כי המיר דתו והיה לחייל בצבא המלך. הידיעה על כך הגיעה לרבי ישראל, המגיד מקוונץ, ונרמז לו, כי האיש יהיה נכון לתת גט פיטורין לאשתו העגונה. ברם, אלה שהודיעו למגיד מקוונץ על עצם קיומו של האיש, מסרו לו גם לבסוף שהאיש הנ"ל מת ביריה, ולא פירשו אם הומת או המית עצמו.

המגיד מקוונץ שיגר איגרות-שאלה לגאוני הדור בדבר מעמדה של האשה, ואם ניתן לשחררה מכבלי העיגון. נשאלו בנידון: רבי פנחס הורביץ-רבה של פרנקפורט דמיין, בעל ה"הפלאה", רבי אפרים זלמן מרגליות מבראד, רבי אריה לייב מולוצ'יסק, ועוד.

התשובות שהמגיד מקוונץ זצ"ל קיבל מן הגאונים שנשאלו מקובצות בספר "עגונת ישראל". מתפרסמת בו גם תשובתו של הגאון מולוצ'יסק, ואנו קוראים על כך בספר הנ"ל כלהלן:

¹²³⁴⁵⁶⁷ אריה לייב מולוצ'יסק ¹²³⁴⁵⁶⁷ זה אשר בא מהרב הגאון החסיד המפורסם בוצינא קדישא. גברא פרישא. מ' אריה לייב מולוצ'יסק.

בעז"ה. יום ד' ויחי חקס"ב לפ"ק:

רב טוב שלום וברכה כנהוג:

מכתבו קודש הגיעני. ואותיותיו הקדושים האירו מול עבר פני בדברים מסבירים להלכה פסוקה בנדון העגונה מק' סטאשוב והיא נשאת גלמוד זרע אין לה. ועיינתי בפלפול דמר גם בדברי קדשו של הוד הדרת כבוד גאון ישראל וקדשו מ' פנחס הלוי איש הורוויץ אבד"ק פפד"מ. הגם כי סברתם מסיבות מתהפך, אכן הכל הולך אל מקום אחד בהתיר האשה העגונה הנ"ל מכבלי העגון. והיות דברי קדשם אין צריכים חזוק, אכן כי נתנו חכמים עיניהם להיות סניף לשורשי זית רענן ונטפל לעושי מצוה. מלאתי רצונם לצלול במים אדירים בים התלמוד בפלפול התלמידים ובדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים. והנה אף ידי תכון עמהם בהתיר האשה העגונה הנ"ל ע"י גט וחליצה כמבואר במכתבו הקודש. והיות דרכי מעולם להשיב לשואלי דבר בדרך קצרה להתיר או לאסור, ואין דרכי לבא בארוכה להראות בעליל דברי הפלפול בשקלא וטריא. אכן הנראה מדברי קדשם כי לא ברירא להו הדבר משטת אומר אמרו. ולפכוחי פחדם אמרתי אגלה אונם כי הוכחתי ע"פ שיטת התו' וברור עלי כשמש בצהרים כי לשיטת הפוסקים אשר הסכימו להתיר בכתב מקום עיגון אין שום פקפוק באומר אמרו. ובטחתי כי משמיא יסכימו בהתיר האשה

13. "עגונת ישראל" לרבי ישראל הרב המגיד דק"ק קוונץ, תשובת עגונה, דף ו'.

העלובה ומגלגלין זכות וכו'. דברי ידידו בלב ונפש דש"ת דורש שלומו תדין כל הימים. הק' אריה יהודה לייב בהרבני המנוח מ' שלום סג"ל מזכרו' לע"ע חפ"ק וואלטשיסק.

הרב יצחק אייזיק וואלף

אוצר החכמה

אוצר החכמה

12.34567

בני-ביתו של רבי אריה לייב מוולוצ'יסק¹⁴

שם של הרבנית מוולוצ'יסק, אשת הגאון רבי אריה לייב, היה: מרגלית (פעריל), וקראו לה: מארגאסי. בשם זה מזכיר אותה רבי אריה לייב באיגרתו לחתנו רבי ישעיה יהודה לייב (ראה להלן את האיגרת) מחדש שבט תקס"ט: "והנה טוב טעם לדעת משלומי הטוב ומשלום אשתי הרבנית המהוללת מרת מארגאסי תחי'". מפיו של הרב מנחם גוטמן, נכד הבעש"ט הקדוש, ונכדו של רבי אריה לייב מוולוצ'יסק, נודע למחבר ששמה של סבתו הזקנה, היינו הרבנית מוולוצ'יסק, היה כשמה של אשתו של ה"קדושת לוי" זצ"ל: מרגלית, ואף לה קראו "מארגאסי". ברבות השנים, וחדאי לאחר שהרבנית מוולוצ'יסק לא היתה עוד בחיים, נולדה לבתה רבקה ולחתנה רבי ישעיה יהודה לייב, בת, וקראו לה "מארגאסי". לדברי הרב גוטמן הנ"ל הוסיפו לה גם את השם שרה.

לפי ה"אנציקלופדיה לחכמי גליציה", מר מ. וונדר, היה שמה של אשת רבי אריה לייב מוולוצ'יסק: שרה, והיא היתה בתו של רבי יוסף יוסקה מאליק (נכדו של רבי אברהם חיים שור אב"ד דק"ק סטאנוב, קרמניץ ובלז, מחבר הספרים: "צאן קדשים"

14. מחבר ה"אנציקלופדיה לחכמי גליציה" מביא נתונים מפורטים על בני-ביתו של רבי אריה לייב, ובין השאר יודע למסור שבזיווג שני נשא הגאון מוולוצ'יסק לאשה את אמו של המלבי"ם, כן היו לו מאשה אחרת בן ובת: ר' משה, אב"ד בולוצ'יסק, וצירל, אשת ר' אהרן בר' יחיאל מיכל לנדא — שניהם, בני פרומה, בת ר' נתן, אב"ד בעיר בורטשטוב. במלים אחרות: אשתו הראשונה של רבי אריה לייב היתה שרה-מארגאסי בת רבי יוסף יוסקה מאליק, בזיווג שני-אמו של המלבי"ם שקראו לה סימציא (ראה את ההקדמה של המלבי"ם לספרו "ארצות החיים"), ובזיווג שלישי — האשה פרומה, שממנה, כביכול, נולדו לו בן ובת: ר' משה ומרת צירל.

נתייחס לשני נתונים אלה אשר באנציקלופדיה הנ"ל: א. בהקדמה לספרו "ארצות החיים" שאך הוכרנו והיא מהתאריך כ"ו מנחם אב תקצ"ז, כותב המלבי"ם על אודות אמו:

...תבורך מנשים אשה יראת ה', תבורך מנשים אמי הצדקת הצנועה המשכלת מרת סימציא תחי', אשת אבי חורגי הרב הג' חריף ובקי בכל חדרי תורה צנא מלא ספרא כקש"ת מוה"ר ר' יהודה לייב נ"י ראב"ד בעיר מולדתו...".

בהמשך ההקדמה מונה המלבי"ם את הספרים שכבר חיבר בדורש ובהלכה, ואומר בין השאר: "...עד סביב לשנת תק"ץ לפרט "חומר" "חברים" מחוכם. ואני הייתי אז כבן עשרים שנה...". המלבי"ם כידוע נולד בשנת תקס"ט, ורבי אריה לייב מוולוצ'יסק עלה לארץ-ישראל בשלהי שנת תקס"ה. כיצד יכול היה, לפי חשבון פשוט זה, להיות אביו חורגו של המלבי"ם שנולד ארבע שנים אחרי עלותו ארצה?

המסקנה יכולה להיות אחת: הראב"ד "רבי יהודה לייב בולוצ'יסק", אינו רבי יהודה לייב בהמנוח רבי שלום סג"ל מזברז' ולוצ'יסק.

אגב, שח"ל הרב מנחם גוטמן, נכדו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק שמעולם לא שמעו ולא דיברו במשפחה על קשר כלשהו בין המלבי"ם לבין רבי אריה לייב מולוצ'יסק, סבם.

ב. אשר לקביעה השניה של מחבר ה"אנציקלופדיה לחכמי גליציה", שלרבי אריה לייב היו שני צאצאים נוספים שנולדו לו מהזיווג השלישי, עם מרת פרומה בת ר' נתן, אב"ד דק"ק בורשטשוב, והם: ר' משה הלוי הורביץ ואחותו מרת צירל, מתבקשת השאלה, או, דרוש בירור, אם אמנם אלה האחרונים באמת, ילדיו של רבי אריה לייב, ואם בכלל נכונה הקביעה שמרת פרומה הנ"ל היתה אשתו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק?

כדי להשיב על כך, יש להתעניין בפרטים נוספים.

ר' משה הלוי הורביץ הנ"ל הינו מחבר הספר "עמק השדים" (דרושים על התורה). בשער הספר הוא מציג את עצמו: "אני הצעיר משה בלא"א יהודה הלוי הורביץ הדגשה שלי — י.ג.) אב"ד ואלאטשיסק".

ר' משה הנ"ל נתקבל לרבה של ולוצ'יסק, בקיץ שנת תקע"ג, והדרוש הראשון שלו מספר הוא משבת נחמו של אותה שנה. הספר עצמו יצא לאור, או, היה בהדפסה, כנאמר בדברי ההקדמה של ר' משה, בשנת תקע"ט. בעת ההיא כבר לא היה רבי אריה יהודה לייב מולוצ'יסק בחיים, לפי גירסה אחת: שש שנים, ולפי אחרת — שלוש שנים. והנה, אלמלי ר' משה הלוי הורביץ היה בנו של רבי אריה לייב, לא היה בן בטורח להוסיף, בכתובו: משה בלא"א מוהר"ר יהודה הלוי וכו', את המלים: "וצ"ל", או "עליו השלום"? כן הדבר בשער הספר, וכן גם בדברי ההקדמה, בעת שמתחיל במלים: "אמר משה בלא"א יהודה הלוי מילידי טשארטקוב" (!?).

בדברי ההקדמה לספרו הנ"ל, מונה המחבר שורה של אנשים שסייעו לו בהדפסתו, ובעיקר, בני משפחתו, בני-דוד, גיסים, ובתוכם, גיסו, בעל-אחותו ("התורני הנגיד המפורסם מר' אהרן בר' יחיאל מיכל לנדא וזוגתו היא אחותי צירל תחי"), ועוד. לפלא הדבר שבין כל אלה אין אף אחד מ"אחיו", בניו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק.

ויתרה מזאת.

בדרושים שלו, מביא מחבר "עמק השדים" דברים מפי גאונים וגדולי-תורה שונים, ואף מלה, אף אימרה, מפי הגאון הגדול רבי אריה לייב מולוצ'יסק, "אביו", לפי "האנציקלופדיה לחכמי גליציה". כן לא מוזכר בשום מקום בספר, על עלייתו של רבי אריה לייב "אביו" לפני שנים לארץ-ישראל, או על הסתלקותו.

המחבר, הביא שאלות אלו לפני הרב מנחם גוטמן שעמו שוחח, ונבצר היה ממנו להשיב קונקרטית עליהן. הרב הנ"ל אפילו לא ידע שרבי משה הלוי הורביץ היה בנה של מרת פרומה הנ"ל, כביכול, אשתו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק, סבו. יחד עם זאת ציין, שכמשפחתו כן דיברו ברומניה על מחבר "עמק השדים" כבנו של רבי אריה לייב, ושאלתי, מדוע אינו מזכיר באף מקום את אביו, דברי תורה ממנו, עלייתו לארץ-ישראל, או פטירתו, השיב שגדולה היתה הקנאה אצל ר' משה ברבי יוסף יוסקה, רבה של יאס, שאותו חיבב רבי אריה לייב מאוד, קידם אותו, וראה בו ממלא מקומו.

למחבר נראית התשובה בלתי מספקת ובלתי משכנעת. אגב, בדפדפו בספר "יבקש רצון" שחיבר ר' אפרים, בנו של ר' משה, אף בו לא מצא כל זכר, או כל סימן לקשר וליחס כלשהו לרבי אריה לייב מולוצ'יסק. לעומת זאת הוא מזכיר בדבר ההקדמה שלו (דף ג') את סבו, אביו, נתן אב"ד דק"ק בורשטשוב, אביה של מרת פרומה (אגב, בדברי ההקדמה הנ"ל, מציין המחבר שאבי וקנו היה נכד הגאון הגדול רבי נתן שפירא בעל "מגלה עמוקות" חוגתו מרת ח' היתה בתו של הגאון בעל קיקיון דיונה). המחבר סבור שקנאה אינה עוברת לדורות, ואילו היה רבי אפרים נכדו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק שעל כס הרבנות של קהילה זו ישב בשנת תקצ"ח, היה מזכירו לכבוד ולתפארת.

אף-על-פי-כן יש מקום להעמיק החקר בנושא זה, ללבנו, ולהעמרו על תיקנו, כך שלא רק ישחמע נכון ומיומן, אלא גם יראה.

(הוצאת וואנזבעק תפ"ט), ו"תורת חיים" — נכדו של רבי אפרים זלמן שור, בעל "תבואות שור", נכד רבינו יוסף בכור שור המובא בתוספות.
כותב שורות אלה, נוטה לשער ששמה של הרבנית מולוצ'יסק, אשת רבי אריה לייב, היה שרה פעריל (צירוף די שכיח בשמות הנשים), או, שרה מרגלית-מארגאסי, ולפי זה נכון גם מה שכתוב ב"אנציקלופדיה לחכמי גליציה" בנדון.
אגב, ידוע לו להרב מנחם גוטמן הנ"ל שסבתו מארגאסי, בתם של מרת רבקה ורבי ישעיה יהודה לייב, היתה רגילה לומר לבני-המשפחה, או ציוותה עליהם, שבעת צרה או כאשר יהיה להם צורך כלשהו, יעלו על קבר דודה (אחי אמה), רבי יוסף יוסקה, רבה של יאס, ויתפללו שיפעל לישועתם. והרי רבי יוסף יוסקה היה, לדברי האנציקלופדיה הנ"ל, בנה של הרבנית שרה בת רבי יוסף יוסקה מאליק. נראה איפוא, שהיו וקראו לה בשם שרה, וגם — בשם "מארגאסי".
לדברי הרב גוטמן לא נשמע ולא דובר בקרב המשפחה שלרבי אריה לייב היה בכלל זיווג שני.

ואלה ילדיו של רבי אריה לייב מולוצ'יסק:
א. רבי יוסף יוסקה, אב"ד דק"ק יאס שבהכתרתו השתתף הבעל "קדושת לוי" זצ"ל מברדיצ'ב. בספר "רומניה", כרך ראשון, מתפרסם הפרט דלהלן:

"ב-1719 מינו התורכים כחכם באשי לארצות הרומניות את ר' בצלאל בר' נפתלי הכהן ששימש רבה של אוסטרוג, פוזנאן ופרנקפורט.
אחריו, בנו ר' יצחק (1743-1776). אחרי פטירתו של ר' יצחק פרצה מחלוקת בדבר ממלא מקומו שנמשכה 13 שנה. לבסוף אושר מחדש כחכם באשי ר' נפתלי, בנו של ר' יצחק ואחריו ר' ישעיה (1800). בשנת 1834 נתבטלו המשרה והתואר גם יחד. בימי המחלוקת שימשו ברבנות העיר יאס כמה רבנים ידועים כגון ר' זלמינה הכהן שעל שמו נקרא בית-הכנסת ביאס, ר' יוסקה בר' ליבוש הלוי הורביץ מולוצ'יסק שהיה חלוץ החסידות במולדביה....".

לדברי הרב מנחם גוטמן, היה ר' זלמינה למדן גדול ועתיר נכסים, אך לא שימש כרב בעיר יאס. ורבי יוסף יוסקה עצמו שימש כרב ביאס, בשנתיים ימים בלבד.
רבי יוסף יוסקה נחשב אף הוא כחלמיד המגיד ממזריץ' אותו היה מבקר בילדותו. חתנו היה רבי שמשון מאוזיראן — בנו של ר' משולם פייביש הלוי מזברז'. בנו של רבי שמשון — הרב יוסף יוסקי מלאשקוויץ' היה חתנו של הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן.¹⁵
רבי יוסף יוסקה נפטר בחיי אביו, בט' שבט תקס"ז.

15. שם הגדולים החדש עמ. 44.

16. "החסידות" לי. אלפסי, עמ. 84.

17. עמ. 145.

18. שם הגדולים החדש, עמ. 58.

ב.ר' חיים פייביש נקרא ר' פייביש. נשא לאשה את מרת חיה פייגא, בתו של הצדיק רבי יעקב שמשון משפיטובקה. ייבם את גיסתו מרים בת רבי נחמן מברסלב, לאחר שבעלה מת עליה. בהקשר עם זה נאמר ב"חיי מוהר"ן" כלהלן:

"ומה שכתוב שם בהתורה עתיקא סימן כ"א בענין מרים שפגמה בכבוד משה, ואהרן ביקש אל נא וכו', בצאתו מרחם אמו שזה בחי' עונש הייבום ע"ש. יש בזה נפלאות גדולות כי רמז בזה על בתו מרים ז"ל שהיתה כלתו של הרב הצדיק וכו' וכו' הר' ליבוש מוואלטשיסק זצ"ל שנסע לארץ ישראל עם כל בניו, ועי"ז נסעה גם בתו לארץ ישראל וכמה שנים אחר פטירת אדמו"ר זצ"ל נתייבמה שם..."

1234567

שמו של ר' פייביש מופיע ברשימת המפקד של יהודי צפת משנת תקצ"ט, ובו פרטים אישיים של כל חושב צפתי ומה שעבר עליו במאורעות השונים. כך, רשום גם ר' פייביש הנ"ל, כבן 55, נשוי, יושב בארץ ל"ז שנים, ותורתו אומנותו. בענין המאורעות שעברו עליו, רשום: "מגפות ב', שלל ורעש".²⁰ בנו של ר' פייביש, ר' אברהם אלתר יוסף, נמנה על חכמיה ורבניה של טבריה. היה ממונה על חלוקת כספי חו"ל. חתנו של רבי נפתלי צבי, נכד הבעש"ט הקדוש.²¹ רבי אברהם אלתר יוסף, או, כפי שקראו לו, ר' אברהם יוסף, היה שד"ר הכולל החסידי בגליל, ובספר "בית אהרן" לבית קרלין-סטולין מתפרסם מכתב ששיגר רבי אהרן השני לחסידיו בו הוא מעורר אותם לתמיכה ביישוב החסידי בארץ. ומודיע להם על שליחותו של רבי אברהם יוסף במלים אלו:

"לזאת באתי במכתבי לאנ"ש הסרים למשמעתי. שכפי שידידי הר' המופלג הותיק בנן של קדושים מו"ה אברהם יוסף נ"י נכד הרב הקדוש הגאון מוואלטשיסק ז"ל חתן ש"ב ידיד וחביב הרב החסיד המפורסם מו"ה נפתלי צבי נ"י נכד הבעש"ט הק' נשלח מארץ הקדושה חוצה לקבץ נדבה להיות את נפשות אחב"י היושבים בקודש פנימה. לכן באתי במכתבי דנא לזרוז את כל אנ"ש אשר קרבת אלקים יחפצון לקבל את ידי הרב המוכ"ז הנ"ל בסבר פנים יפות ולעורר את לבכם בנתינת מעשה הצדקה שלום בנדבה החדשה כאו"א לפי כחו ויותר..."

19. "חיי מוהר"ן", הוצאת תשכ"ב, ירושלים, עף ז'.

20. "ספונות", חלק ב', עמ. תס"ב.

21. ראה מאמרו של י. אלפסי "מורשת", אביב תשל"ד, "ארבעה דורות של משפחות אשכנזיות חסידיות בצפת-טבריה". בכתבו על רבי פייביש שנשא את בתו של רבי יעקב שמשון משפיטובקה, הוא מביא בנוסף על כך את הפרטים דלהלן:

...ובנם הוא רבי אברהם יוסף סג"ל מטבריה שהיה חתנו של רבי נפתלי צבי מטבריה, נכד הבעש"ט (רבי נפתלי צבי היה "בן שינה בת רחל בת רבי צבי הירש בן הבעש"ט"). נפטר בטבריה בכ"ז אלול תרכ"ה ועל מצבתו נאמר שהוא נכד הבעש"ט..."

חתנו של רבי אברהם אלתר יוסף היה הצדיק רבי יחיאל מיכאל ברנדווין מהעיר טורקא.²² ג. ר' פנחס זאב. בחודש חשון שנת תקס"ה נשא לאשה את מרים בת רבי נחמן מברסלב, ואחרי פטירתו, ייבמה, כאמור כבר לעיל, אחיו, ר' פייביש.²³

3. הבן ר' שלום (ודאי על שם אביו של רבי אריה לייב מוזכר ב"חיי מוהר"ן"). על פי הספר הנ"ל, נערכו נישואיו של ר' שלום בעיר ברדיצ'וב, בקיץ תקס"ב. בעמוד 58, נאמר שם: "ובאותו קיץ נסע רבינו ז"ל לברדיטשוב ושם הי' קיבוץ של כמה גדולי כי "מחותנו הרב הגאון מוואלטישיסק עשה אז שם בברדיטשוב נישואין לבנו מוהר"ש ז"ל".

בספר הנ"ל לא מוזכר מי היתה האשה שאותה נשא ר' שלום, ומה היה שמה. אגב, בהסכמתו של רבי אריה לייב לספר "ערבי נחל" מאת רבי דוד שלמה אייבשיץ מסורוקה, המובאת להלן בפרק ההסכמות, מזכיר רבי אריה לייב את ה"קדושת לוי" ומכנהו "מחו"י". אם כי אין ללמוד מכאן שרבי שלום ברבי אריה נשא לאשה את בתו של רבי יצחק.

ה. בת אחת של רבי אריה לייב נישאה לרבי צבי הירש, בן ה"חווה" מלובלין.²⁴ ו. בת אחת היתה אשתו של רבי דוד קופיל ברבי ישראל — בנו של ה"חווה" מלובלין, והם עלו יחד עם רבי אריה לייב לארץ-ישראל.

ז. הבת רבקה, היתה, כידוע כבר אשתו של רבי ישעיה יהודה לייב ברבי משה — בנו של רבי חיים מקראסנה. כנאמר כבר לעיל היתה להם בת בשם מארגאסי, והיא נישאה לרבי פנחס דרברמדיגר, נכד רבי לוי יצחק מברדיצ'וב. הצדיק רבי פנחס ישב בעיר ניגרשט, ברומניה. אגב, בין נוחני ההסכמות לספר "יסוד האמונה" ו"עמוד העבודה" לרבי ברוך מקאסוב יש הסכמה אחת מאת "רבי יוסף משה מגיד משרים דק"ק מעזריטש גדול יצ"ו מחותנו של הגאון מוואלטישיסק". אנו קוראים בה כלהלן: "מידי עברי פה ק"ק יאס מצאתי כאן היה הרבני המופלג מוה' יוסף בהרב המנוח הצדיק מוהר"ר ברוך מק"ק קאסוב ובידו כתבים מתוקים מדבש מאביו המנוח ז"ל ורוצה להעלותם על הדפוס ואחרי ראיתי הסכמות מרבנים מובהקים ובפרט מכבוד מחותני הרב הגאון מו"ה אריה יהודה הנ"ל... וכו'.

אחרי כן באה החתימה: הקטן יוסף משה במוה' אליעזר מ"מ דק"ק מעזריטש גדול העולה כעת לארץ ישראל בעה"י.

22. שם.

23. ב"מי מהרנ"ת", עמ. 91 מספר רבי נתן שיום אחד באו אליו רב אחד, תלמידו של רבי אריה לייב מוולוצ'ינסק ואחד מבניו של רבי אריה לייב "כדי לפקח על כספי רבי פנחס ואשתו מרים ז"ל". הללו גם רצו שכספם יימסר להם. מבוקשם לא ניתן להם, ואנו קוראים בנדון בהמשך הסיפור: "וב"ה אצלינו עשו המעות פירות ושלחנו להם בכבוד סך גדול בכל שנה ונתפרנסו בכבוד ובריוח גדול כל ימי חייהם עד שנפטרו בשלום. וגם אח"כ נשאר סך רב וחלקנו בין יורשיהם".

בשנת תקפ"א, כאשר רבי נתן עשה בארץ-ישראל, התאכסן בביתו של רבי פייביש בנו של רבי אריה לייב, בצפת.

24. "החווה מלובלין" לי. אלפסי.

יצויין, שההסכמות של רבי אריה לייב ושל מחותנו רבי יוסף משה, שתיהן, מפ' חוקת תקנ"ה. מה היה קשר החיתון ביניהם — אינו ידוע.

מהסכמותיו של רבי אריה יהודה לייב מולוצ'יסק על ספרי קודש שהופיעו בזמנו

א. הסכמה על הספר "גנוזי יוסף" לרבי יוסף בלאך, מ"מ דק"ק סטאנוב. דפוס לבוב, תקנ"ב.

"במטותא מינייכי בני ישראל גומלי חסדים שיהי' לעזר ולסעד להנהי תרי גיסי ה"ה מחותני הרבני המופלג הישי מוה' יצחק במוה' זאב וואלף מאניפולי חתן הרב המחבר. וגיסו ה"ה הרבני המופלג מוה' חיים גבריאלי בן הרב המחבר אשר התעוררו להביא לבית הדפוס ספר גנוזי יוסף אשר חיבר אביהם ה"ה הרב הגדול המפורסם בתורה ובחסידות כ"שכבוד שמן קדוש יאמר לו מו' יוסף זלה"ה מ"מ דק"ק סטאנוב והנה דברי הספר הזה הם דברים עתיקים וערבים לשומעם על דרך פרד"ס וגם אנכי אהיה לעזר ולסעד ובאתי להסכים עם גאוני הזמן וחלילה לשום אדם להשיג גבולם להדפיס ספר זה מיום כלות הדפוס עד משך עשרה שנים ולהשומע יונעם:

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולכבוד הצדיק בכדי שיהא שפתותיו דובבות הק' ארי' לייב מזבארדו'

ב. הסכמה על הספר "אהבת דודים" לרבי בנימין, מ"מ דק"ק ולאזיץ:

"מידי עברי פק"ק יאס עבר אלי איש קדוש כזה הרבני המופלא ומופלג הוותיק קנקן חדש מלא מחזיק וירא ה' מוהר"ר אשר ועליג בן לאותו צדיק בוצינא קדישא איש אלקי הרב המנוח מוהר"ר בנימין וצלה"ה שהיה מ"מ דק"ק ולאזיץ. ועוסק במלאכת שמים וחושב מחשבות ורוצה להיות חסיד לקיים מילי דאבות למען יעמדו ימים רבים לדורי דורות. להיות לו לזכרון ולמשמרת לשם ולתפארת ולקיים צוואת אביו לחוק דבריו בדפוס בעט ברזל ועופרת. והנה כאשר אריה נכנס בין הספרים. לעיין בו כהורים ומורים, במים אדירים, אשר חיבר אביו ז"ל על שיר השירים וטעמתי וראיתי בו דברים יקירים וברורים. אשר עיני כל מעיין ישר תחזינה מישרים, הכל שווין לטובה הן בנגלה והן בדברים נסתרים. גלל כן ידי וזרועי תאמצנו והנני משא"ר המסכים להסכים ג"כ שיחוקו בדפוס הני מילי מעליותא, ותמלא הארץ דיעה למען שיהיה שפתי צדיק ידעון רצון ויהיו שפתותיו דובבות בקבר ומעינותיו חוצה יפוצון. וכל השומע לדברי אלה, יתברך מהאל השוכן מעלה. בזכות זה יזכה לראות במהרה בנין בית הבחירה.

כ"ד המדבר לכבוד התורה היום יום ג' כ"ב סיוון שנת שמעו אלי ישרי לב לפ"ק פה

ק"ק דראהייא.

נאום הק' ארי' ליב בהמנוח מו' שלום מוואליטשיסק ומ"צ בק"ק יאס יצ"ו.

הגאון

ג. הסכמה על הוצאת הש"ס בדפוס סלאוויטא.

"גם אנכי ראיתי אחרי רואי דברי כבוד הגאון האמיתי מו' יעקב שמשון ולטותא לבל ישיגו גבול להמדפיסי דק"ק סלאוויטא באתי להיות סניף לדבריו וטעמו ונמוקו עמו שלא יהיו שלוחי מצוה ניזוקין כי מצוה גדולה הוא לזכות את הרבים בספרים חשובים כמו שראיתי בעיני ובחזקה הוא שלא יוציאו מתי מחתת ידן דבר שאינו מתוקן, בכן גם אנכי מסכים על לטותי דהרב הנ"ל שכל ספר שיעלו על הדפוס הנ"ל שלא ידפוס איש אחר בלתי רשותם עד משך רצון המדפיסים, וכעת התחלנו ש"ס בכל המעלות שנדפסו באמשטרדם וטורים בכל המעלות שנדפסו בדיהרנפורט בכן מי יעלה על לבו להדפיס הספרים הקדושי' ההם הן בתבנית הזה הן בשאר ערמה עד משך כ"ה שנים מיום כלות הדפוס בלתי רשות המדפיסים ורבעה באיש כזה כל האלה הכתובה וגו' וכל השמוע ישקוט ותבוא עליו ברכה ברכת טוב: נאום הקטן אריה ליב במהו' שלום הלוי מזבארז

ד. הסכמה על הספר "דרך חיים", תקס"ב, לקט הוכחת מוסר מרבינו הקדוש בעל השל"ה זצ"ל:

"מידי עברי דרך טונורדא פגע בי אדם אחד מיוחד שבהדרים: מהדר מן המהדרין ה"ה הנוכחי הרבני המופלג הוותיק מוהר"ר יצחק שמואל בהמנוח המופלג בנגלה ונסתר מוהר"ר אברהם הלוי זלה"ה חובר חבר מחוכם. נתלה באילן גדול וליקט אמרים בדרך קצרה מתוך ספר הקדוש בעל המחבר של"ה זלה"ה. יען שלא נמצא ספר היקר והנכבד הזה רק אחד בעיר ושנים במשפחה. ולכן בא המחבר הזה לזכות את הרבים וללקט דרך חיים תוכחת מוסר מרבינו הקדוש של"ה להיות מסודר יחד על כל פרשה ופרשה ופרושי קא מפרש במקומות שקיצר וכותב כאשר הארכתי לעיל. ביאר המחבר הנ"ל בפירוש אחת לאחת. וגם הראה מקום לשאר ספרי' הקדושי' להיות דבר שוה לכל נפש, הן ת"ח הן עמא דבר כולם כאחד יבינו תכלית עיקר המוסר הקדוש וגם ליקט מתוך ספרו הקדוש פ' עשרה הילולי' אי לזאת אמינא וישר חילי' לפעלא טבא הנני מצרף לרבני קשישאי אשר קדמוני לגזור בגזיר' נחש וחלילה לשום אדם בקורדאן קיר"ה הן במקום אחר להשיג גבולו ועליו נאמר ארור האיש וכו' דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה יום ו' לך ט' מרחשוון תקס"ב. הק' ארי' יהודה ליב במהור"ר שלום סג"ל מזבארז ולע"ע חונה בק"ק וואלטישיסק יצו:"

ה. הסכמה לספר "מאור עינים" לרבי מנחם נחום מצ'רנוביל זצ"ל: "היות שכבר ידוע ומפורסם מאוד תורתו וגודל צדקתו של ה"ה החסיד המפורסם

נ"י ע"ה פ"ה איש אלקי קדוש יאמר לו, כבוד קדושת שמו כמה' מנחם נחום זצ"ל אשר אור תורתו זורחת מסוף העולם ועד סופו והן בעודו בחיים חיות רבים השיב מעון לקרב לעבדות הבורא ב"ה ובעבור תהי' יראתו על פניהם ואין קץ ותכלית לתורתו הקדושה אשר יצא מפיו הקדוש, וכהיום בא לכאן איש א' מיוחד שבתלמידיו ה"ה הרבני הוותיק המופלא מה' אליהו במה' זאב וואלף כ"ץ מק"ק יורעוויטש ואמתחת מכתבי קודש בידו להעלותם על הדפוס לרוות צמאים ותאבים לתורתו, אך מדאגה פן יבוא אהד להשיג גבולו או ע"י גירא/דילי', לזאת כל השומע ישמעו ויראו לנפשם מח"י ב"ן כראוי למשיגי גבול עד משך עשרה שנים מהתחלת הדפוס הנ"ל והשומע ומקבל לדברינו יבורך בכל טוב.

כ"ד המדבר למען יגדיל תורה ויאדיר.

נאו' הקטן ארי' ליב במהו' שלום הלוי מזברז',

אוצר החכמה

אוצר החכמה

נ. הסכמה על הדפסת הספר "טהרת הקודש" נדפס בבליזורקע, שנת תקס"ו:
אנכי הרוואה ראה ראיתי כמה דפין אשר הובא לפני מהדפוס אשר הוקם בק"ק בליזורקע אצל התורני מוהר"ר מרדכי במוהר"ר שמואל אשר כבר הי' לפני עסק דבר משפט יורשים המנוח מוהר"ר משה מדפוס דק"ק מינקוביץ ובעת חלוקת העובון עלה לחלק יורשי המנוח הנ"ל אשר המה בק"ק בליזורקע אצל מהר"ם הנ"ל לקבוע כיון בדפוס בק"ק הנ"ל. והנה בא לפני הרב המופלג מוהר"ר יהושע אב"ד דק"ק הנ"ל ובידו כמה דפין דפוסין בדפוס הנ"ל והנה משובח ויפה והגה"ה מדויקת והוספתי זהירות לזרז את הרב הנ"ל לחזק מלאכת הדפוס בק"ק הנ"ל והנה העיר ה' את רוח האנשים היינו ה"ה המרום הנגיד מוהר"ר זאב וואלף מק"ק בליזורקע עם השותפים המופלגים הנגידים מק"ק לעחוויץ להזיל זהב מכיסם להדפיס ספרים חשובים ויקרים זה עלה ראשונה להדפיס ספר טהרת הקודש וספר הקדוש שפע טל כי מעט אשר ספרים הנ"ל המה בנמצא והטיבו אשר דיברו. אולם מדאגה מדבר לכל יבואו לידי גרם היזק ע"י מדפיסים אשר המה ממסיגי גבול, לכן גזרתי בגזרת חי ב"ן להיות באיסור קיימא לשום דפוס בעולם לדפוס הספרים אשר יתחילו לדפוס בק"ק הנ"ל הן ספרים הנ"ל אשר כבר החזיקו במלאכתן הן שאר ספרים אשר יעלו על רעיונם להדפיסם ויתחילו במלאכת הדפוס. הלילה לשום אדם להסיג גבול עד משך עשר שנים מיום גמר הדפסת הספר וכמו כן גם המה מזהירים באזהר שלא לכנסו באסור השגת גבול מדפיסים אחרים. דבר המדבר לכבוד התורה ולומדיה.

הק' ארי' יהודא ליב בהרבני מוהר"ר שלום סג"ל זלה"ה מזבארז

ומק"ק וואליטשק [צ"ל וואליטשיסק — י.ג.] הולך ונוסע לאה"ק לחיים ולשלום."

ז. הסכמה על הספר "ערבי נחל" לרבי דוד שלמה אייבשיץ, בעל "לבושי שרד".

ההסכמה ניתנה בצפת, בשנת תקע"א.

"אמת מארץ תצמח צדיק ה"ה כבוד ידיד ה' ואהבת נפשי חי רוחי, ה"ה הרב הגאון

הגדול ירא ושלם המפואר ומהולל בתשבחות קדוש שמו מו"ה דוד שלמה נ"י אבד"ק

סאראקא אשר אותה נפשו לשכון כבוד בארצינו, והוא מאנשי שלומינו מעומק האהבה. מאז הכרתיו בכל מיני כינויי חיבה חיבתיו לאהבת האמת אשר נמצא בו. וכעת הפליא לעשות, להיות כביר מצאה ידו לברר וללבן דברי חז"ל ובקי בטריפות כר"י. והיה ה' אתו והצליח ועשה פרי ותהא גמר מעשהו בקרב הארץ ודרך הקודש יעשה ע"ד הת"ש ושם"ח. והיסף ידו שנית לצחצח דבר דבור על אופניו ונפשו אותה לחקוק דברי קדשו בעט סופר למען למד את ב"י, ולזכות את הרבים ולדון דין לפני כל יודעי דת ודין. בפרט בהלכות הללו דשכיחי טובא. אי לזאת אמרתי הנני לזכות לכל אלה אשר ימלא את ידו להתעסק בדבר מצוה רבה להקים שם הספר להדפיסו בישראל ובודאי זכות הרבים יהיה תלוי בו. והנני מסכים אל הרבנים שקדמוני ובפרט אל מעלת מחו' הגאון החסיד המנוח מוה' לוי יצחק זלה"ה אב"ד דק"ק בארדיטשוב והנני נותן תוקף ועוז להביא לבית הדפוס לבל ישיג אחר את גבולו משך עשרה שנים מיום גמר המלאכה. והגם שאין דרכי בכאן ליתן הסכמות על הספרים מחדש באו, עכ"ז לאהבת האהוב וחביב ונצמד בקירות לבי, כבוד הרב הגדול המפורסם נ"י, באתי בשמחה רבה על החתום ומה' אשאלה, יפרצו מעיינותיו חוצה, ישמחו השמים ותגל הארץ, וארצינו תתן יכולה מפרי הארץ, ששון ושמחה ימצא בה. דברי המדבר באמת וצדק ומתגעגע לראות ברב טוב לבית ישראל בקרוב בב"א פה ק"ק צפת תוב"ב בחדש שבט נאום הקטן ארי' יהודא לייב בהרבני המנוח מוהר"ר שלום זללה"ה מזבאריז פ"ק צפת תוב"ב.

ח. הסכמה על הספר "יסוד האמונה ועמוד העבודה" לרבי ברוך מקאסוב.

הספר המחולק לשני חלקים: יסוד האמונה, ועמוד העבודה, מכיל באורים על רש"י בסדר התורה ועל עצם המקרא, וכן יש בו פלפולים בעומקה של הלכה, ודרושים בחכמת הקבלה, בתירוץ קושיות ידיעה ובחירה, כשכל כולו משמש מפתח לחכמת הקבלה.

רבי ברוך מקאסוב היה תלמידו של רבי מנחם מנדל מוויטבסק, ונפטר בשנת תקמ"ב.

ההוצאה לאור בצ'רנוביץ משנת 1853-54, מרכות הסכמות משתי תקופות: משנות העשרים של המאה הששית ומשנות החמישים של המאה הנ"ל.

בין נותני ההסכמות מהתקופה הראשונית, אנו מוצאים את הצדיקים הגאונים דלהלן: רבי מנחם מנדל ברבי אליעזר מפרימשלאן — תלמיד הבעש"ט, רבי נפתלי הירץ אבד"ק דובנא-בנו של הגאון הגדול בדורו רבי צבי הירש אבד"ק האלברשטאט (ההסכמה מיג' סיון תקכ"א), רבי אפרים, בן החכם צבי אשכנזי זצ"ל (ההסכמה מיום ב' ח' אדר תקכ"ה), רבי מנחם מנדל אבד"ק סטאנוב רבי מנחם מניס הלוי איש הורוויץ, ראש ישיבה דק"ק לכוב, אחיו של הגאון מאור הגולה, רבי יצחק מהאמבורג

(ההסכמה מר"ח תמוז תקכ"א), רבי משה מסאמבור, בעהמ"ח "מגיד משנה", אביו של רבי יצחק חריף מסמבור (ההסכמה מיום ג' כ"ד אדר תקכ"ה), רבי נתן נטע אב"ד דק"ק ראזדיל, רבי שלמה דוד אבד"ק לאביטש, חתנא דבי נשיאה של ה"פני יהושע זצ"ל, רבי נתן אב"ד דק"ק דוברומיל בן הגאון רשכב"ה בעל פני יהושע, הגאון רבי יצחק מהאמבורג אב"ד דק"ק בראד, גלוגא, אה"ו, בנו של הגאון הגדול רבי יוקל הלוי הורביץ ומחותנו של ה"נודע ביהודה" (נפטר בשנת תקכ"ז). הסכמתו ניתנה ביום ג' יד' סיוון תקכ"א.

בהמשך, באות ההסכמות מתקופה יותר מאוחרת, ביניהן הסכמתו של רבי אריה יהודה לייב מולוצ'יסק, וממחותנו, רבי יוסף משה מגיד מישרים דק"ק מעזריטש גדול יצ"ו, מרבי אהרן, אב"ד ק"ק בוטושאן, חתנו של רבי חיים מצ'רנוביץ, ועוד. וזו ההסכמה של רבי אריה יהודה לייב מולוצ'יסק:

"היות שבא לפני ה"ה הרבני המופלג הוטיק מוהר"ר יוסף בהמנוח הרבני המופלג מוה' ברוך והראה לפני כמה וכמה קונטרסים שנשארו מאביו ז"ל, עיינתי בהם והשקיפה מים מתוקים וערבים כח הגבורה במלחמתה של תודה ועיניכם לנוכח יביטו מלמטה למעלה המנוח ז"ל אשר איזן ותיקר להורות לנו הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה ובהיותו בחיים חיותו גילה בדעתו לזכות את הרבים להביא לדפוס את הספר הנכבד והיקר, אך שגרמו העונות ונתקרב עת פקודתו נשמתו בגנוי מרומים, והנה קם בנו תחתיו והתעורר עצמו להביא למזבח הדפוס ויהיו שפתותיו דובבות בקבר ולזכות את הרבים אמרתי לפעלא טבא ישר כחו וחילו לאורייתא כי כוונתו לשם שמים והזיל כספו מכיסו על הוצאות הדפוס והי' ה' את יוסף בכל אשר יעשה יצליח. ע"כ אף ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו להיות אחד משר המסכ"ם עם שאר גאוני ובני ארץ אשר המה עודנם חיים ואשר אינם חיים שלא ירים איש את ידו להסיג גבול להדפיס הספר הזה הן ע"י אחרים בלתי רשות והורמנא של הרבני מוה' יוסף הנ"ל עד כלות עשר שנים מיום גמר המלאכה ושומע לי ישכון בטח ושאנן, נפישא מסטרא קדישא וחיי אריכא. ומזונא רויחא.

היום יום ג' זאת חקת התורה שנת תקנ"ה לפ"ק יאס הבירה.

הקטן ארי' יהודה ליכש בהמנוח מוהר"ר שלום סג"ל מואליטשיסק ולע"ע בק"ק

יאס

סיפורים

111 4547 001

ההתלהבות בזמירות שבת²⁶

מחבר: 1234567
אתר: 1234567

לרבי אריה לייב מוולוצ'יסק נזדמן פעם אחת לשהות בעיר בה קיימו גאוני הזמן התועדות בדבר יין מסויים שלגביו היו ספקות אם מותר להשתמש בו. במשא ומתן ההלכתי שהתנהל, היה רבי אריה לייב הרוח החיה וצידד בנדון לקולא. רבי אריה לייב נשאר לשבות בעיר זו, והתפלל בבית הכנסת של מרא דאתרא. אחרי גמר תפילת ליל-שבת, ניגש רבי אריה לייב לומר להרב שבתא טבא. הרב הפציר בו שיתארח אצלו ויסעד עמו את סעודות השבת. רבי אריה לייב לא רצה לסרב למרא דאתרא, ומאידך, גם לא היה לו נוח להטריחו, על כן השיב לו שקשה לו לקבל את ההזמנה יען כי על שולחנו של הרב וודאי מרבית לומר תורה, מתפללים בסוגיות הגמרא, והוא מעדיף לומר זמירות בעת הסעודה. הרב שנפשו חשקה מאד שהגאון מוולוצ'יסק יסעד על שולחנו, הבטיח לו כי מבוקשו ייעשה ובכל הסעודות יזמרו רק זמירות שבת. באין ברירה, נענה רבי אריה לייב להפצרותיו של מרא דאתרא, וסעד על שולחנו של הרב. באחת הסעודות, התלהב רבי אריה לייב מאוד בעת הזמירות, תפס את הרב ויצא עמו במחול בדביקות עילאית בהתלהבות בלתי רגילה. כאשר נפרדו, אמר הרב לאורחו הרם שמימיו לא חש טעמה של שבת כמו זו עמו, ועונג שבת כזה, טען, רציתם למנוע ממני?

יינה של ארץ-ישראל

מסופר שבאיגרת למחותנו ה"חווה" מלובלין כתב רבי אריה לייב בין השאר: "חבל על כל היין ששתיתי בחו"ל כי ביין ארץ ישראל הוא מרגיש טעם "יין המשומר". ה"חווה" מלובלין התרגש מדבריו וציווה לקרוא לו "מרא דארעא ישראל".²⁷

אגרת ברכה של רבי אריה לייב מוולוצ'יסק לחתנו ר' ישעיה לייב, בנו של רבי משה, בן הצדיק רבי חיים מקראסנא, לרגל התמנותו לרכה של העיר הנ"ל²⁸

בעזה"ת בחודש טבת התקס"ט פעה"ק טבריא חובב ד' ישפות שלום וברכה

26. "אור הגליל" ליש גפנר, עמ. קצ"ח.

27. "החווה מלובלין" ליש אלפסי, עמ. עב'.

28. אוסף שברדון, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

מארץ החיים שלום לכבוד חתני חביבי כנפשי ה"ה הרב המאה"ג הוטיק וחסיד בנן של קדושים מו"ה ישעי' יהודא ליב יצ"ו אב"ד דק' קראסנא יצו עש"ז היא בתי חביבתי הרבנית מות רבקה תחי' וכל יוצ"ח. והנה טוב טעם ודעת לדעת משלומי הטוב ומשלום אשתי הרבנית המהוללת מרת מארגאסי תחי' ומשלום בני האברך המופלג מו"ה פנחס זאב שיחי' ב"ה הכל שלום וגדול הנחת והקורת רוח ותענוג אשר שמעתי כי זכה למלאות מקום אבותיו וזכות אבותיו וכ"ט יאריך ימים ושנים על כסא הוראתו בקדושה ועם כל ישראל ואתם אלופים קהל קודש מנהלי צאן קדשים ויח"ס* דק' קראסניא לכולם אני פורס בשלום ואהבת אמת אשר זכיתם לראות בן ממלא כבוד אביו שמחו בו והוא בכם את שלו כולכם אני דורש ומבקש להזכירם תמיד בדבר ישועה ורחמים חזקו ואמצו לבבכם להתהלך בתורת השם ויראתו כ"ה והן פסוקי דרחמי בפי כ"ה** לבקש רחמים ולהתפלל עליכם ועל כל יו"ח ועל כ"י*** למען תאריכו ימים ושנים סגיאין ויזכו לגדל בנים ובני בנים עדי עד בשמחה ונחת ותענוג ובהון ועושר בביתם וגאולה שלימה יהיה לנו ולכל ישראל שלום אמן דברי אוהבכם ואוהב כ"י בנשיקין דרחימאין וקשוט מנאי הק' אריה יהודא ליב סג"ל מברככם וא"ש לאנשי קהלכם ותשואות חן וכ"ט בעזה"ש המקו' יהיה בעוזרכם בכל מילי מיטיב ארי' ליב הנ"ל

* יחידי סגולה

** כל הימים

*** כל ישראל